

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора

ВОЙНАРЕНКА МИХАЙЛА ПЕТРОВИЧА

на дисертаційну роботу **Вітюк Анни Валеріївни** на тему:

«Розвиток процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 — економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Динамічний розвиток інтеграційних процесів, зміна умов господарювання та відкриття внутрішнього ринку суттєво загострили конкуренцію між виробниками сільськогосподарської техніки та визначили необхідність їх існування в умовах нестабільного, постійно змінюваного зовнішнього середовища. В умовах активного реформування економіки та відсутності попиту на вітчизняну продукцію сільськогосподарське машинобудування України переживає кризу. Неконкурентоспроможність вітчизняної продукції сільськогосподарського машинобудування не дає змоги Україні конкурувати в боротьбі за ринки збуту. А це свідчить про те, що кардинальному підвищенню конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського машинобудування немає альтернативи. Розв'язання такої проблеми можливе лише на основі активного інвестування діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Потенційні можливості для пріоритетного розвитку українського машинобудування для агропромислового комплексу підтверджуються, по-перше, суттєвим зниженням кількості техніки в сільськогосподарських підприємствах, яка відновлюється досить низькими темпами, по-друге, значною зношеністю основних засобів та поступовим зростаючим попитом серед українських аграріїв.

Проте, слід зауважити, що прогалини законодавства, невдалі економічні реформи, а також кризові явища у галузі сільськогосподарського

машинобудування обмежують можливості інвестування підприємств, що в кінцевому результаті це призводить до занепаду як окремих підприємств, так і галузей та економіки країни в цілому. Враховуючи означені проблемні аспекти, важливим у даному науковому дослідженні є вироблення і реалізація розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Особливістю сучасного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування є вимушеність функціонування в умовах складного політичного та економічного становища в Україні, яке наклало відбиток на діяльність більшості з них. Частково втрачена надійність і стабільність національної економіки, розбалансованість усіх виробничих, комерційних та інвестиційних процесів відчутно зменшили фінансові можливості споживачів купувати нову сільськогосподарську техніку, в свою чергу можливості вітчизняних виробників продавати власну продукцію також скоротилися. Сукупність зазначених проблем актуалізує необхідність пошуку нових шляхів стимулювання розвитку інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування через вдосконалення процесів забезпечення інвестування шляхом спрощення методів, способів, механізмів, програм чи алгоритмів регламентування інвестиційного процесу, що відрізняються у різних сферах економіки для усіх суб'єктів господарювання.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри менеджменту, маркетингу та економіки Вінницького національного технічного університету, а сама дисертація виконана в межах бюджетної науково-дослідної роботи «Теорія ефективності сучасного підприємства на основі організаційних поведінкових моделей» (номер держреєстрації 110U002162). Окрім того, матеріали дисертації використані при розробленні госпдоговірних тем «Розробка рекомендацій із детінізації та стимулювання соціально-економічного розвитку (на прикладі підприємств та організацій Вінницької області)» (номер державної реєстрації 0112U008503), «Моделювання неспостережуваних економічних процесів при з визначенні впливу

агрохолдингів на стан аграрного соціуму» (номер державної реєстрації 0115U007013)0 і «Розробка принципів вдосконалення ринкового середовища на пореформенному етапі розвитку аграрного соціуму України» (номер державної реєстрації 0116U001022), що теж свідчить про зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами.

**Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень,
висновків та результатів дисертаційної роботи**

Основні результати дисертаційної роботи автора повною мірою обґрунтовані. В основу дослідження покладено актуальні праці вітчизняних і зарубіжних науковців за проблемами інвестування підприємств, а також розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційної статистичної інформації, економічних оглядів, нормативно-правових актів, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, інтернет-джерел, а також звітності та первинної документації підприємств України. Перелік використаних джерел в дисертаційному дослідженні складає 273 найменування.

Автором дисертації чітко окреслено мету та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні і методичні підходи щодо їх виконання, розроблено та апробовано відповідні пропозиції, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення окреслених проблем. Особливо варто відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані автором особисто. З праць, опублікованих у співавторстві, дисертантом використано лише ті положення та ідеї, які є результатом його особистих досліджень.

Дисертаційна робота Вітюк А.В. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона характеризується послідовною структурною побудовою та за своєю архітектонікою є комплексним і

завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та багатогранність висвітленої проблеми свідчать про різносторонню і, водночас, комплексну наукову компетентність її автора. На користь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертаційної роботи свідчить застосування загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового дослідження, а саме: системний, групування, аналіз, синтез, статистичний аналіз, структурно-логічний аналіз, емпіричне дослідження, кореляційно-регресійний аналіз, індукція, дедукція, морфологічний аналіз та ін.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи підтверджується і тим, що вони розглянуті та схвалені на чималій кількості міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Фаховий системний та креативний підхід до узагальнення наукових результатів дозволили автору отримати вагомі результати, які заслуговують визнання. Основні положення і висновки дисертації проілюстровано таблицями, рисунками, формулами та синтезованим й узагальненим матеріалом у додатках. Практична значимість отриманих у процесі наукового дослідження результатів підтверджена відповідними довідками про впровадження.

У першому розділі «Теоретичні та прикладні засади формування та розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств» систематизовано, узагальнено та розкрито загальноновизнані підходи до термінологічному аналізу трактування категорій «інвестування», «інвестиційний процес» та «інвестиційна діяльність», наведено авторську позицію щодо змісту поняття «процес забезпечення інвестування», під яким запропоновано розуміти сукупність заходів, умов, засобів чи методів, що спрямовані на створення, вдосконалення або активізацію залучення інвестицій (с. 45).

Автором здійснено класифікацію процесів забезпечення інвестування підприємств, яка передбачає виокремлення основних (процесів організаційного, фінансового та інституційного забезпечення, яке в свою чергу поділяється на процеси нормативно-правового забезпечення та процес формування формальних

та неформальних взаємовідносин між суб'єктами інвестування) та допоміжних (процеси кадрового, інфраструктурного, інформаційного, маркетингового, техніко-технологічного та ресурсного забезпечення) процесів забезпечення інвестування (с. 51).

В дисертаційній роботі автором доведено необхідність розвитку процедур забезпечення інвестування як способу забезпечення підґрунтя для господарської діяльності та прискорення високих темпів суспільного виробництва та запропоновано низку змін до законодавчих актів як правової основи вдосконалення процесів забезпечення інвестування (с. 73-74). Відображено ресурси для усунення можливих помилок в послідовності етапів інвестування, що зумовлені двозначністю можливого трактування певних нормативних і правових актів, розмірами проектів, неповнотою і значною вартістю інформації.

Автором вперше розроблено комбінований підхід до спрощення процедури надходження інвестиційних ресурсів, який передбачає інтегрування позитивного зарубіжного досвіду із одночасним вдосконаленням законодавчих положень та полягає у підвищенні використання інформаційних технологій у реєстрації інвестицій, максимальному спрощенні дозвільних процедур та виключенні суб'єктивного фактора, що сприятиме активізації інвестиційного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 69). Окрім того, дисертантом удосконалено типологію проблем застосування методів фінансування залучення інвестицій для підприємств, яка спрямована на виявлення та подолання проблем у залученні інвестицій та документальному оформленні інвестування в розрізі процесів забезпечення інвестування (с. 80).

У роботі наведено систему комплексного, системного підходу до оцінювання ефективності інвестування через розробку передінвестиційних досліджень, які передбачають оцінювання ефективності інвестиційних проектів, організаційно-економічного механізму інвестування та інвестиційної привабливості (с. 82-93). Поряд із економічною ефективністю інвестиційних проектів виявлено наукову та практичну цінність методів оцінювання

організаційно-економічного механізму інвестування, підкреслено важливість використання методик оцінювання інвестиційної привабливості підприємства.

У другому розділі «Аналізування стану інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування» проаналізовано інвестиційні умови та проблеми розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 98-103), визначено перешкоди, протиріччя та потенційні можливості розвитку інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 104), ґрунтовно досліджено можливості створення спільних підприємств (с. 104-106) та розвитку мережі сервісного обслуговування (с. 107-109). Схвальної оцінки заслуговують згруповані автором етапи розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування на терені України (с. 110).

На основі проведеного статистичного дослідження підприємств здійснено рейтингове оцінювання діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування та подальше групування підприємств сільськогосподарського машинобудування в залежності від їх рейтингової оцінки (с. 123-128). Важливим здобутком дисертанта є виявлення реального стану інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування в розрізі банківського кредитування, державного фінансування та використання лізингу (с. 133).

Важливе наукове та прикладне значення має розвинутий метод оцінювання доцільності та ефективності інвестування напрямів діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 137). Перевагами такого методу є неврахування суб'єктивних факторів при виборі об'єкта інвестування, можливість використання у будь-якій сфері господарської діяльності та здатність передбачати ефективність господарювання. На основі вказаного методу здійснено оцінювання доцільності інвестування підприємства в цілому за рівнем інвестиційної привабливості (с. 142) та оцінено ефективність роботи підприємств сільськогосподарського машинобудування Вінницької області (с. 145).

У третьому розділі «Удосконалення процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування» сформульовано передумови активізації інвестиційного розвитку підприємств

сільськогосподарського машинобудування через виявлення перспектив розвитку та наявної продукції підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 153). Це дозволило виявити основних перспективних клієнтів підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 160).

Слід відзначити теоретичну та практичну цінність сформованого процесу інституційного забезпечення інвестування підприємств, який враховує характеристики об'єктів інвестування в умовах інституційно-управлінських змін (с. 167). Окрім того, автором здійснено внесок у розвиток заходів щодо удосконалення інституційного забезпечення інвестування підприємств через впорядкування нормативно-правової бази (с. 161-165). Цікавим є використання контрактів як механізмів стимулювання інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 172).

Достатньо обґрунтованою та цікавою є запропонована дисертантом структурно-логічна модель фінансового забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 178). Запропонована модель фінансового забезпечення інвестування підприємства дозволяє мінімізувати вплив зовнішніх факторів на інвестування підприємств у разі зміни основних факторів фінансового забезпечення. Позитивно слід оцінити сукупність розроблених прикладних заходів щодо розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 186).

При цьому слід відзначити, що для усіх основних розробок дисертанта, які мають прикладний характер, було проведено їх верифікацію на значному обсязі статистичних даних про діяльність підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Наведене засвідчує про обґрунтовану структурованість роботи, її логічність і завершеність. Через усі розділи простежується поступальний підхід до вирішування проблеми розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування. Висновки та рекомендації, які містяться в роботі, достатньо обґрунтовані, підтверджуються результатами апробації основних положень дисертації. Наведене дає підстави зробити загальний

висновок про те, що висунуті автором наукові положення, практичні рекомендації мають обґрунтований та достовірний характер.

Наукова новина результатів дослідження

До найважливіших результатів дисертаційної роботи можна віднести:

- автор запропонував нове удосконалене бачення понятійно-термінологічного апарату інвестиційного менеджменту, що сприяло уточненню та однозначному тлумаченню таких категорій як «інвестування», «інвестиційний процес» та «інвестиційна діяльність» в широкому спектрі економічних відносин та на їх підставі ідентифіковано зміст поняття «процес забезпечення інвестування» (с. 45; 50). Результат підтверджено публікаціями № 1, 2, 10, 11 (див. автореферат);

- в дисертаційній роботі вперше розроблено оригінальний підхід до спрощення процедури надходження інвестиційних ресурсів, який комбінує позитивний зарубіжний досвід із одночасним вдосконаленням законодавчих положень та полягає у підвищенні використання інформаційних технологій у реєстрації інвестицій, максимальному спрощенні дозвільних процедур та виключенні суб'єктивного фактору, що сприятиме активізації інвестиційного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 69-71). Результат підтверджено публікаціями № 12, 13 (див. автореферат);

- на основі проведених досліджень автором удосконалено класифікацію проблем застосування методів фінансування залучення інвестицій, яка спрямована на ідентифікування та подолання проблем у залученні інвестицій та документальному оформленні інвестування в розрізі процесів забезпечення інвестування (с. 80). Результат підтверджено публікаціями № 4, 5, 6, 7, 8, 16, 17, 18 (див. автореферат);

- для підвищення економічної ефективності інвестування в розрізі виробничої та іншої операційної діяльності підприємства автором було розвинуто метод оцінювання доцільності та ефективності інвестування напрямів діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування (с. 135-141). Результат підтверджено публікаціями № 3, 6, 9, 14, 15, 18, 21, 22 (див. автореферат);

- в дисертаційній роботі набув подальшого розвитку процес інституційного забезпечення інвестування підприємств, який враховує характеристики об'єктів інвестування (с. 167). Результат підтверджено публікаціями № 16, 19, 21, 25 (див. автореферат);

- автором розроблено модель фінансового забезпечення інвестування підприємств, яка базується на основі найбільш важливих факторів впливу на процеси фінансування та реалізації інвестицій і враховує мікроекономічні характеристики об'єкта інвестування, час здійснення інвестицій, а також враховує інтереси інвесторів і макроекономічні умови залучення інвестицій (с. 178). Результат підтверджено публікаціями № 20, 23, 24 (див. автореферат).

Достовірність досліджень, повнота відображення висновків і пропозицій в опублікованих автором дисертацій роботах

Ознайомлення зі змістом дисертації, авторефератом, публікаціями Вітюк А.В. дає змогу зробити висновок, що більшість наукових положень і рекомендацій, викладених у роботі, є достатньо обґрунтованими та достовірними. Висновки, методичні положення та елементи наукової новизни знайшли відображення у наукових публікаціях і працях апробаційного характеру. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Результати досліджень, які представлені у дисертації, характеризуються коректністю формулювання, глибиною аналізу і науковою новизною. Методичні підходи, висновки та елементи наукової новизни знайшли відображення у публікаціях дисертанта.

Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень дисертанта. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використано лише ті ідеї та положення, які становлять особистий внесок автора. Автореферат дисертації за змістом і структурою відповідає вимогам, відображає основні положення та результати дисертації.

За темою дисертаційної роботи опубліковано 25 наукових праць, серед них: 15 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 1 публікація включена до міжнародних наукометричних баз даних), 10 тез доповідей за результатами участі у конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 9,97 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,88 друк. арк.

Результати досліджень апробовані на науково-практичних конференціях. Кількість та обсяг друкованих робіт відповідають вимогам до публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення результатів полягає в тому, що основні положення, викладені у дисертації, доведено до рівня методичних розробок і прикладних рекомендацій, які можуть бути використані при вирішенні низки теоретичних та практичних проблем інвестування на підприємствах будь-якої галузі промисловості та оцінюванні доцільності і ефективності інвестування напрямів діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Прикладний рівень роботи підтверджується впровадженням результатів дослідження у практичну діяльність. Зокрема метод оцінювання доцільності та ефективності інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування використовується Вінницьким регіональним об'єднанням захисту підприємництва (довідка №282 від 24.09.2015 р.). Розвинута модель фінансового забезпечення інвестування підприємств, що сформована на основі найбільш важливих чинників впливу на процеси фінансування та реалізації інвестицій і враховує мікроекономічні характеристики об'єкта інвестування, інтереси інвесторів і макроекономічні умови залучення інвестицій впроваджено на ПАТ «Жмеринське районне підприємство «Агромаш»» (довідка №87/23 від 16.01.2015 р.) та ТОВ «Міжрайагротехсервіс» (довідка №11 від 17.09.2015 р.). Практичне впровадження авторських пропозицій сприятиме вдосконаленню організації та забезпеченню ефективності процесу інвестування на підприємствах сільськогосподарського машинобудування.

Позитивною складовою прикладного застосування результатів дослідження є те, що окремі теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі Вінницького національного технічного університету та застосовуються під час викладання дисциплін «Державне та регіональне управління», «Ділове адміністрування», «Основи менеджменту», «Планування та економічне прогнозування» (для студентів напряму підготовки «Менеджмент») (акт впровадження від 10.10.2016 р.).

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи отримані здобувачем Вітюк А.В. результати дослідження, їх наукову і прикладну цінність, у той же час необхідно вказати на зауваження та дискусійні положення. До недоліків та зауважень дискусійного характеру слід віднести:

1. У роботі автором здійснена класифікація процесів забезпечення інвестування (підрозділ 1.1, с. 51), яка є достатньо обґрунтованою та логічно сформованою з огляду на трактування інвестування з позицій його організації. Проте доцільно було б більш детально розкрити підпорядкування допоміжних процесів забезпечення інвестування основним та відтворити їх взаємодоповнення і взаємозалежність.

2. У підрозділі 2.2 при групуванні підприємств - об'єктів дослідження за динамікою їх рейтингової оцінки (с. 126) на рис. 2.8 зображено одночасно динаміку збільшення та зменшення рейтингової оцінки. Для більшої інформативності доцільно було б зазначити, що саме відображають такі коливання, оскільки одночасно відображено позитивні та негативні тенденції у розвитку одного підприємства.

3. Автором у другому розділі дисертаційної роботи (підрозділ 2.4, с. 135-139) розроблено метод оцінювання доцільності та ефективності інвестування діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування, який дозволяє виявити напрями інвестування ресурсів для бажаного їх зростання із певним узгодженням відповідно до особливостей роботи підприємства. Проте з огляду на

складні економіко-політичні умови доцільним є врахування відповідних елементів адаптації до динамічних змін зовнішнього середовища.

4. При визначенні перспектив розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування (підрозділ 3.1, с. 153) автор дисертації обґрунтував фактори їх формування та залежність від тенденцій розвитку сільського господарства. Однак, вважаємо, що одним із визначальних чинників перспектив розвитку, який не врахований, є врахування попиту на продукцію сільськогосподарського машинобудування.

5. З метою спрощення процедури надходження інвестиційних ресурсів на законодавчому рівні автором розроблено систему заходів щодо удосконалення інституційного забезпечення інвестування підприємств (підрозділ 3.2, рис. 3.3), яка включає відносини, що безпосередньо стосуються кожного інвестора і з позиції структури включає інституції (звичаї господарювання у галузі, виконання/невиконання контрактів), інститути-норми (право власності, контрактні відносини) та інститути-організації (реалізація програм «єдиного вікна», установи видачі дозволів, митниці, податкова адміністрація). Проте автором не достатньо описано практичну сторону її реалізації та необхідний час для впровадження.

6. У дисертаційному дослідженні для формування організаційних засад та здійснення інвестування автор запропонував використання контрактів як механізмів стимулювання інвестування підприємства (підрозділ 3.2, с. 172) між такими економічними агентами як: власник і органи державної влади, власник і фінансові інститути, власник і лізингодавець, що, на наш погляд, є цілком доцільним. Проте, вважаємо, що не достатньо аргументованим є вибір саме повного експліцитного класичного контракту.

7. У роботі автор сформував структурно-логічну модель фінансового забезпечення інвестування підприємств (підрозділ 3.3, с. 178), яка сформована на основі найбільш важливих чинників впливу на процеси фінансування та реалізації інвестицій і враховує мікроекономічні характеристики об'єкта інвестування, інтереси інвесторів і макроекономічні умови залучення інвестицій. Однак, не

зазначено чим забезпечуватимуться вказані переваги розробленої структурно-логічної моделі фінансового забезпечення інвестування підприємств.

Відповідність роботи

Дисертація, викладена українською мовою та відповідно сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, є завершеною науковою працею. Дисертаційна робота та автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України. Зміст дисертації відповідає її назві, а автореферат відображає основні результати дисертації, повною мірою розкриває її зміст та відповідає визначеним МОН України стандартам за структурою та технічним оформленням.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Вітюк А.В. є затвердженою, самостійно виконаною науковою працею, завершеним цілісним науковим дослідженням, що містить результати розробки теоретичних положень і практичних рекомендацій для розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування. Автором отримано нові науково-обґрунтовані результати, які можуть вважатися певним внеском у вирішення проблем розв'язання важливого наукового завдання - розвитку процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є авторським здобутком.

Загалом можна стверджувати, що дисертація «Розвиток процесів забезпечення інвестування підприємств сільськогосподарського машинобудування» є цілісною науковою роботою, виконаною в логічній послідовності, викладеною за доцільною структурою та на належному науковому рівні з достатнім рівнем обґрунтованості елементів наукової новизни, а за змістом та оформленням відповідає вимогам п.п. 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Зазначені у відгуку зауваження і дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка є завершеним, логічно побудованим дослідженням, що має наукове і практичне значення, а отримані результати в достатній мірі обґрунтовані та достовірні. Це дає можливість стверджувати, що її автор, Вітюк Анна Валеріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
перший проректор,
проректор з науково-педагогічної
та наукової роботи**

Хмельницького національного університету

М.П. Войнаренко